

RUSIA 1917-1921: REVOLUȚIE, RĂZBOI CIVIL ȘI IMPLICARE EXTERNĂ

Primul Război mondial a produs mutații spectaculoase în sistemul politic european, care au marcat întreaga istorie a secolului XX. În Rusia, cursul catastrofal al războiului a adâncit criza regimului autocratic țarist și a creat condițiile pentru ascensiunea la putere a bolșevicilor. În 1914, Lenin mărturisea că prin intrarea în război împotriva Germaniei, țarul a făcut cel mai frumos cadou revoluției¹. În concepția regimului țarist, războiul trebuia să consolideze puterea imperială, dar eșecurile militare din 1915-1916 au determinat dezagregarea politică și morală a societății rusești. În acest context s-a declanșat revoluția rusă, care a cunoscut două faze distincte în desfășurarea ei, în primăvara și respectiv în toamna anului 1917.

Revoluția din februarie-martie 1917 s-a exprimat printr-o mișcare populară care a determinat răsturnarea regimului țarist. Guvernul provizoriu, condus la început de prințul Lvov, un monarhist liberal, iar apoi de Al. Kerenski, liderul Partidului Socialist Revoluționar, a încercat să instituie un regim democratic, după modelul occidental dar a eșuat în condițiile dezorganizării statului, prăbușirii economice, continuării războiului alături de Aliți și acțiunilor subversive ale bolșevicilor sau ale dreptei ruse. Până în octombrie 1917, în Rusia a existat o dualitate a puterii, toate măsurile guvernului provizoriu fiind condiționate de sovietele de deputați ale soldaților și muncitorilor. În toamna anului 1917, bolșevicii au obținut majoritatea în sovietele din Petrograd și Moscova. Aflat în Finlanda, în urma epurărilor antibolșevice din vara anului 1917, inițiate de guvernul Kerenski, Lenin a revenit în țară. La 10 octombrie, într-o ședință a liderilor bolșevici, s-a decis preluarea puterii printr-o lovitură de stat, coordonată de un comitet militar revoluționar, în frunte cu Troțki.

La 25 octombrie/7 noiembrie 1917 s-a declanșat revoluția bolșevică iar extrema stângă a preluat puterea în capitala Rusiei, cu sprijinul sovietelor și al trupelor paramilitare. Extinderea autorității în întreaga Rusie s-a realizat pe fondul unui război civil, care a durat până în anul 1921 și în timpul căruia bolșevicii s-au confruntat cu opoziția și rezistența armată a rușilor albi, divizați în trei mari grupări de forțe: în Siberia, la Omsk, sub conducerea amiralului Kolceak, în sudul Rusiei, sub comanda generalului Denikin și în nord-vestul țării, sub autoritatea generalului Judenici. Opoziția antibolșevică din Rusia a fost susținută și de corpul voluntarilor cehoslovaci luați prizonieri în timpul războiului, care au cerut initial să lupte împotriva Austro-Ungariei. Surprinși de revoluție pe Transiberian, la începutul anului 1918, ei au acceptat implicarea în războiul civil, de partea rușilor albi. Din martie 1918 până în primăvara anului 1920, S.U.A. și Aliții au participat cu contingente militare în Rusia, susținând acțiunile antibolșevice. După 4 ani de război, intervenția lor a fost contestată de opinia publică internă, iar puterile occidentale au fost nevoite să-și retragă trupele debarcate în Rusia și să-și limiteze acțiunile la susținerea celor trei grupări de opoziție. O ultimă încercare a statelor occidentale de subminare a regimului bolșevic a fost încurajarea unei intervenții a statelor limitrofe Rusiei, pe fondul războiului polono-rus (1920-1921). Aceasta a eșuat în condițiile consolidării regimului de la Moscova, a inconsecvenței Aliților și a refuzului statelor vizate de a se lăsa antrenate într-un război împotriva Rusiei.

Implicarea externă în revoluția rusă și războiul civil care i-a urmat a fost determinată de interesele statelor antrenate în conflict și de redefinirea raporturilor de forțe pe scena politică internațională după 1918. Afectată direct de situația Rusiei în 1917, Germania a căutat să o exploateze în folosul său iar prin acțiunile pe care le-a întreprins a contribuit practic la revoluția bolșevică. Documentele din arhivele germane dovedesc

¹ apud R. Girault, M. Ferro, *De la Russie à l'URSS. L'histoire de la Russie de 1850 à nos jours*, Paris, 1989, p. 105.

ajutorul acordat bolșevicilor de guvernul lui Wilhelm II înainte și după 7 noiembrie 1917². Cunoșcând orientarea lui Lenin și a adepților săi spre încheierea unei păci imediate, Berlinul a acționat pentru stimularea acestuia și pentru crearea unei situații care să facă imposibilă continuarea războiului de către Rusia. Manevrele guvernului german au vizat susținerea acțiunilor subversive, sprijinirea elementelor revoluționare și stimularea la maximum a eforturilor naționaliste și separatiste din Rusia³. Berlinul a apreciat corect rolul pe care îl putea juca în radicalizarea evenimentelor un revoluționar extremist de talia lui Lenin. Aflat în Elveția, la Zürich în momentul declanșării revoluției din februarie 1917, Lenin s-a întors în țară, alături de alți bolșevici, cu ajutorul guvernului german. Acesta le-a pus la dispoziție un tren sigilat, care a traversat Germania și teritoriile controlate de armatele Puterilor Centrale. În lunile care au urmat, partidul bolșevic, lipsit de mijloace materiale a primit fonduri din partea Berlinului⁴. Acestea au contribuit la consolidarea și organizarea grupării extreme, la extinderea bazei partidului, inițial redusă sau la subvenționarea presei bolșevice, precum ziarul *Pravda*.

Dincolo de acuzația de „agent german”, vehiculată mai ales în vara 1917, în contextul eșecului campaniei militare lansată de Kerenski în Galiția, Lenin s-a dovedit extrem de pragmatic. El s-a acomodat foarte bine cu ideea că banii germani pot servi o revoluție care, în opinia sa, trebuia rapid să se extindă în Germania și în lumea întreagă. Ajutorul pe care Germania l-a acordat bolșevicilor a continuat, diminuat, după încheierea armistițiului⁵. Ofițerii britanici, consilierii ai lui Denikin și ai altor ruși albi au menționat concursul militar dat de germani bolșevicilor, constând în consilieri, muniție, expertiză industrială pentru construirea unor uzine de război⁶. Implicarea Germaniei în evenimentele din Rusia, în anul 1917, s-a realizat prin sprijinirea revenirii lui Lenin în țară, prin ajutorul financiar și material care a consolidat partidul bolșevic și a susținut presa ca instrument de propagandă și prin ajutorul militar. Din noiembrie 1917, acțiunile subversive germane s-au orientat spre susținerea și probabil subvenționarea tendințelor separatiste și naționaliste ale diferitelor popoare neruse (Rada Ucrainiană)⁷, menite să submineze autoritatea bolșevicilor și să grăbească ieșirea lor din război.

În vara anului 1917, în ciuda situației grele cu care se confrunta guvernul Kerenski, S.U.A. și Aliații nu au întreprins nimic pentru a-l consolida. Dimpotrivă, presiunile făcute asupra Rusiei pentru a continua războiul au contribuit la accentuarea crizei și au favorizat ascensiunea politică a bolșevicilor. Preluând puterea prin lovitură de stat la 25 octombrie/7 noiembrie 1917, bolșevicii au reclamat încheierea unei păci fără despăgubiri și anexiuni iar la 21 noiembrie au propus încheierea armistițiului. În urma tratatelor de la Brest Litovsk, la 3 martie 1918 s-a încheiat tratatul de pace cu Puterile Centrale, prin care Rusia pierdea 1/3 din teritoriu, 1/2 din industria grea și 60 de milioane de oameni. Decizia liderilor bolșevici de a accepta condițiile grele ale Germaniei pentru a obține pacea și, în mintea lor, pentru a salva revoluția, a pus în mișcare o serie de evenimente, a determinat intervenția armată a mai multor națiuni, inclusiv a S.U.A. și unul dintre cele mai brutale și mai costisitoare războaie civile din istorie.

Pacea separată a Rusiei a inaugurat o nouă formă de implicare a Aliaților și a S.U.A. în evenimentele din această țară: politica de intervenție⁸. Ea a cunoscut mai multe etape și căi de manifestare. Inițial, liderii politici și militari francezi, Foch și Clemenceau, au susținut ideea menținerii frontului oriental, secondanți de britanici, dar președintele american W. Wilson a considerat că o intervenție aliată ar irita poporul rus⁹. După lovitură de stat bolșevică, liderii politici americani au început să-i prezinte pe comuniști în termenii „intrigii germane”. Pentru un timp, administrația americană a utilizat două descrieri diferite

² G. Cipăianu, *La răscruce. Toamna anului 1917-primăvara lui 1918. Marile puteri și încheierea de către România a unei păci separate*, Oradea, 1993, p. 69.

³ *Ibidem*.

⁴ R. Girault, Marc Ferro, *op.cit.*, p. 113.

⁵ G. Cipăianu, *op.cit.*, loc cit.

⁶ P. Johnson, *A History of the Modern World from 1917 to the 1980s*, London, 1983, p. 76.

⁷ G. Cipăianu, *op.cit.*, loc cit.

⁸ *Ibidem*.

⁹ L. C. Jorgensen, K. Sechooler, „The Millennial Files. Intervention and Civil War, 1918-1920”, disponibil la <http://www.mmmfiles.com/20tha03.htm>, accesat la data de 5 martie 2002; F. Furet, *Trecutul unei iluzii eseu despre ideea comunistă*, București, 1996, p. 90. Autorul vorbește de un război de intervenție.

¹⁰ P. Renouvin, *Histoire des relations internationales*, tome septième, *Les crises du XXe siècle (I) de 1914 à 1929*, Paris, 1957, p. 105; J. Droz, *Histoire diplomatique de 1648 à 1919*, Paris, 1972, p. 542.

referitoare la bolșevici: în declarațiile oficiale i-au numit “agenți germani” iar în discuțiile particulare, “revoluționari periculoși”¹¹. Astfel, într-un memorandum privat adresat lui Wilson la 7 decembrie 1917, secretarul de stat Robert Lansing menționa că bolșevicii reprezentau o amenințare directă la adresa ordinii sociale existente în toate țările¹². El recomanda președintelui să nu trateze direct cu bolșevicii, folosind argumente de natură ideologică (opoziția regimului politic democratic și a celui bolșevic). Situația din Rusia a fost analizată de cei doi în zilele care au urmat, la 11 decembrie 1917 luându-se decizia susținerii forțelor anti-bolșevice din Rusia, respectiv opoziția armată împotriva bolșevicilor, iar a doua zi, solicitându-se secretarului de stat al Trezoreriei, William Gibbs McAdoo, fondurile necesare unei asemenea acțiuni¹³. Intervenția americană nu s-a realizat însă la sfârșitul anului 1917, generalii țariști nedispunând de forțele militare necesare, astfel încât S.U.A. au fost nevoite să aștepte până la cristalizarea centrelor de opoziție ale rușilor albi.

La începutul anului 1918, Lenin a înclinat să admită o colaborare cu S.U.A. și cu Alianța, declarându-se gata să discute modalitățile unei expediții siberiene, de teama unei intervenții germane în războiul civil de partea rușilor albi. În intervalul cuprins între încheierea armistițiului și pacea de la Brest Litovsk, autoritatea bolșevicilor a fost subminată de Puterile Centrale, prin încurajarea tendințelor separatiste ale popoarelor neruse. Nevoile alimentare pentru suplinirea crizei grave, mai ales din Austro-Ungaria, au determinat Puterile Centrale să încurajeze pacea separată a Ucrainei. Înaintarea trupelor bolșevice pe teritoriul ucrainean și ocuparea Kievului, a periclitat livrarea cerealelor către Puterile Centrale, care au fost astfel nevoite să acorde asistență militară ucrainenilor pentru a-și recupera teritoriile. În aprilie 1918, hatmanul Skoropadski a preluat puterea la Kiev cu ajutorul Germaniei¹⁴. În acest context, Troțki s-a manifestat reticent în legătură cu asistența Alianțelor. El a acceptat negocieri cu condiția fixării clare a prețului ce trebuia plătit Japoniei. Unii membri ai misiunilor diplomatice occidentale în Rusia, precum francezul Sadaoul, americanul Robbins, englezul Lockart, au susținut tratativele, dar șefii acestor misiuni s-au arătat neîncrezători, chiar ostili, întrucât negocierile implicau recunoașterea de față a puterii sovietice, lucru inadmisibil în opinia ambasadorului francez Joseph Noulens¹⁵. În cursul lunii februarie, guvernul francez a sondat opinia administrației americane în legătură cu o posibilă susținere a bolșevicilor împotriva Germaniei. Lancing a prezentat președintelui Wilson opinia franceză, amândoi pronunțându-se împotriva¹⁶. Fără asistență externă dar și din dorința de a salva revoluția și deci de a-și conserva puterea, bolșevicii au fost nevoiți să accepte pacea cu Puterile Centrale. Aceasta a precipitat însă războiul civil și intervenția trupelor aliate în Rusia. În primăvara anului 1918, au fost trimise primele contingente: britanicii și francezii au debarcat la Murmansk și Arhanghelsk iar japonezii la Vladivostok, unde au sosit și primele unități americane, în august 1918. Alte trei regimente au fost trimise de S.U.A. în nordul Rusiei, o lună mai târziu. La 2 iunie, președintele american a primit informații despre luptele dintre cehi și bolșevici. Într-o analiză pregătită de unul dintre asistenții lui Robert Lansing se arată că cehii puteau fi folosiți în expedițiile militare pentru a-i învinge pe bolșevici¹⁷. Secretarul de stat american, preocupat de accentuarea discuțiilor în presă și în rândul opiniei publice asupra unei posibile intervenții militare a S.U.A. în Rusia, i-a sugerat lui Wilson trimiterea secretarului de stat pe probleme de alimentație, Herbert Hoover în Rusia, cu o misiune economică, care să poată servi drept scuză pentru o eventuală intervenție militară¹⁸. În lucrarea *Originile intelectuale ale leninismului*, A. Besançon apreciază că prin misiunea Hoover, guvernul american, fără a solicita nici o concesie politică, a distribuit alimente și grâu populației înfometate, salvând opt milioane de oameni de la moarte și poate indirect și gratuit revoluția bolșevică.

S.U.A. nu au acționat diferit de celelalte țări care au intervenit în războiul civil din Rusia. Motivația primară a intervenției a reprezentat-o dorința de a distruge regimul bolșevic

¹¹ L. C. Jorgensen, K. Sechooler, „The Millennial Files. Intervention and Civil War, 1918-1920”, disponibil la <http://www.mmmfiles.com/20tha03.htm>, accesat la data de 5 martie 2002.

¹² *Ibidem*.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ P. Renouvin, *op.cit.*, p. 106.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ L. C. Jorgensen, K. Sechooler, „The Millennial Files. Intervention and Civil War, 1918-1920”, disponibil la <http://www.mmmfiles.com/20tha03.htm>, accesat la data de 5 martie 2002.

¹⁷ *Ibidem*; vezi R. Girault, M. Ferro, *op. cit.*, p. 129.

¹⁸ L. C. Jorgensen, K. Sechooler, „The Millennial Files. Intervention and Civil War, 1918-1920”, disponibil la <http://www.mmmfiles.com/20tha03.htm>, accesat la data de 5 martie 2002.

proaspăt instalat și de a pune capăt revoluției ruse¹⁹. Potrivit însă lui Wilson, americanii au acceptat intervenția la presiunile Aliților și doar pentru a asista evacuarea legiunii cehă din Siberia, pentru a preveni confiscările de materiale de război de către germani și pentru a supraveghea Japonia, care la rândul său intervenise în Siberia²⁰.

În primăvara anului 1918, în Rusia se aflau 40 000 de soldați cehi care luptaseră în război împotriva Germaniei. După Brest Litovsk ei au început retragerea spre Est, prin Ucraina și Siberia. Aliții au decis să supravegheze deplasarea acestora spre Vladivostok și apoi pe frontul vestic în Franța. Pe Transiberian, în mai 1918 au avut loc incidente între legiunea cehă și bolșevici, care au precipitat războiul civil. Acestea i-au determinat pe cehi să răspundă apelurilor socialiștilor revoluționari, care în numele Adunării Constituante organizaseră o armată clandestină. Deși inițial au refuzat colaborarea pentru că nu simpatizau vechiul regim rus, cehii i-au ajutat să își consolideze puterea la Omsk și apoi să ocupe localități de-a lungul Transiberianului. În contextul respingerii germanilor pe frontul de vest, Puterile Aliate și Asociațe au apreciat că cehii erau mai utili în Siberia pentru susținerea acțiunilor antibolșevice²¹.

Ruptura între Aliți și sovietici s-a produs la 2 august 1918²², când primii i-au încurajat pe cehi și pe socialiștii revoluționari să instaureze un guvern la Arhanghelsk, pe care l-au recunoscut oficial. Lenin s-a orientat atunci spre Germania: la 1 august, Cicerin, comisarul poporului pentru afaceri externe, a solicitat sprijin militar în vederea unei acțiuni împotriva Aliților. Germania a ezitat, ambasadorul său la Moscova, Hellferich care nu credea în rezistența sovietelor, preconizând o apropiere de elementele antibolșevice²³. Dar poziția Statului Major german era diferită, astfel încât, la 27 august a fost semnat un acord germano-rus care, în articolele secrete, prevedea o colaborare cu guvernul sovietic: Germania oferea asistență acestuia împotriva rușilor albi din sud și împotriva corpurilor expediționare aliate iar Rusia renunța la suveranitatea asupra Lituaniei și Estoniei și promitea să înceteze orice propagandă revoluționară în Germania. Rezultatul practic al acestui acord a constat în transportul a 500 000 de soldați germani pe frontul din Franța²⁴, efort care venea însă prea târziu, aliații Germaniei orientându-se spre încheierea armistițiului.

Relațiile cu Rusia nu au fost tratate realist de nici una dintre părți. Guvernul german a insistat asupra anexiunilor teritoriale și nu asupra unui compromis care să-i permită lărgirea efortului militar în vest. Din martie 1918, Aliții nu au mai apreciat ca necesar un acord cu sovietele. Bolșevici erau considerați vinovați pentru încheierea păcii separate iar o recunoaștere a guvernului era interpretată ca o renunțare la un argument de care doreau să se folosească ulterior în anularea tratatului de la Brest Litovsk. S.U.A. păreau să aibă o poziție mai realistă dar nu și-au susținut suficient punctele de vedere²⁵.

După încheierea armistițiului cu Germania la 11 noiembrie 1918, Aliții și S.U.A. au promovat trei formule de intervenție în războiul civil din Rusia: lupa armată și susținerea rușilor albi, negocierile cu bolșevicii și "politica barajului continuu", numită ulterior "politica cordonului sanitar"²⁶. Din noiembrie 1918, Churchill și Clemenceau au redefinit obiectivele intervenției aliate: nu era combătut "prietenul Germaniei" ci "inamicul social"²⁷, argumentul folosit fiind de natură economică, și anume fondurile plasate în Rusia și naționalizate de guvernul bolșevic. Obiectivul politic, pericolul extinderii revoluției în afara frontierelor, s-a cristalizat mai târziu, pe fondul evenimentelor din Ungaria și Germania, al constituirii Internaționale comuniste și al evoluției războiului civil. Astfel, Aliții au încercat să provoace eșecul bolșevicilor nu prin purtarea unui război în Rusia, ci prin sugrumarea economică, prin ocuparea de către forțele aliate a teritoriilor din Crimeea, Ucraina, a bazinului minier al Donețului, drept gaj pentru plata a 26 miliarde împrumutați Rusiei și pe

¹⁹ vezi istoriografia americană „revizionistă” (W. A. Williams, *American Intervention in Russia: 1917-1920*, în *Containment and revolution*, ed. D. Horowitz)

²⁰ L. C. Jorgensen, K. Sechooler, „The Millennial Files. Intervention and Civil War, 1918-1920”, disponibil la <http://www.mmmfiles.com/20tha03.htm>, accesat la data de 5 martie 2002.

²¹ R. Girault, *op.cit.*, p. 129.

²² J. Droz, *op. cit.*, p. 542.

²³ *Ibidem*.

²⁴ P. Renouvin, *op.cit.*, p. 107.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ J.B.Duroselle, *Histoire diplomatique de 1919 à nos jours*, Ed. 3ème, Paris, 1962, p. 41.

²⁷ R. Girault, *op.cit.*, p. 130.

care bolșevicii nu i-au recunoscut ca datorie față de guvernele occidentale²⁸. În același timp, armatele din Orient și trupele engleze din Turcia au furnizat câteva divizii necesare pentru a construi în jurul bolșevicilor un cordon sanitar care să-i izoleze și să-i condamne la foamete. În septembrie 1918, englezii și canadienii din Mesopotamia au intrat în Baku, unde alături de armeni au luptat împotriva bolșevicilor. Aceste trupe l-au susținut pe Denikin, sprijinit la vest și de francezii debarcați la Odessa, la 19 decembrie. În paralel, unități militare japoneze, americane, canadiene, engleze și franceze au debarcat la Vladivostok. Din noiembrie 1918, franco-britanicii au susținut guvernul de la Omsk, condus de amiralul Kolceak, americanii fiind mai rezervați și dovedindu-se preocupați mai mult de supravegherea ambițiilor japoneze decât de lupta împotriva bolșevicilor.

În noiembrie - decembrie 1918, pe fondul apropiatei deschideri a Conferinței de Pace și în condițiile recuceririi de către bolșevici a Ucrainei, Rusiei albe și a statelor baltice, atitudinea inițială a anglo-francezilor, de susținere a opoziției antibolșeviste, s-a modificat. La 1, 16 și 21 ianuarie 1919, Lloyd George, Woodrow Wilson și George Clemenceau s-au pronunțat împotriva proiectului generalului Berthelot, de trimitere la Odessa a 150 000 de soldați și de furnizare a unei părți din stocuri către rușii albi³⁰. La rândul lor, bolșevicii au făcut propuneri de pace Aliaților, la 23 decembrie 1918, 12 și 17 ianuarie 1919³¹. În cadrul Conferinței de Pace, premierul englez a propus deschiderea de convorbiri la Paris între reprezentanții diferitelor guverne din Rusia, pentru găsirea unei soluții care să pună capăt războiului civil. Președintele american s-a arătat de acord și a sugerat ca această conferință să aibă loc la Île de Princes, în apropiere de Constantinopol. Delegatul Italiei, Sonnino a fost ostil unei astfel de întrevederi iar Clemenceau, deși puțin favorabil, a acceptat³². La 22 ianuarie, Wilson a lansat un nou apel la negocieri, condiția prealabilă fiind oprirea ostilităților. La 4 februarie, după câteva ezitări, Cicerin a acceptat, sub rezerva că nimic să nu împiedice organizarea unui guvern socialist³³. Conferința nu a mai avut loc, la 16 februarie guvernele rușilor albi opunându-se unor tratative cu guvernul bolșevic, în condițiile în care creșteau șansele lor militare de a învinge sovietele.

Americanii, de comun acord cu britanicii, au decis să continue pe linia negocierilor. La 22 februarie, Wilson a trimis la Moscova un expert al delegației americane la Conferința de Pace, William Bullitt, pentru a se informa în legătură cu condițiile puse de bolșevici³⁴. Bullitt a avut mai multe întrevederi cu Lenin și Cicerin iar la 14 martie au elaborat împreună un proiect de pace prin care se proclama armistițiu general, toate guvernele Rusiei își păstrau teritoriile deținute, trupele aliate erau retrase imediat din Rusia și se relatau relațiile comerciale cu regimul bolșevic. Când Bullitt a revenit la Paris, planul său nu a mai fost luat în considerare, schimbarea atitudinii S.U.A. și a Aliaților față de un compromis cu Moscova, fiind determinată de mai mulți factori. Pe de o parte, a fost vorba de pericolul declanșării revoluției mondiale. Aceasta a eșuat la Berlin, în 6-11 ianuarie 1919 dar la 21 martie, Bela Kun a preluat puterea în Ungaria până în iulie același an. Tot în martie, în urma unui congres desfășurat la Moscova, a fost lansat manifestul care anunța crearea Internaționalei comuniste și "debutul unei noi ere revoluționare". Contangiunea revoluționară se răspândea și printre trupele aliate debarcate în Rusia. Au izbucnit revolte la Odessa, Arhanghelsk și Murmansk, încurajate de propaganda rusă, de prelungirea mobilizării și de atitudinea anti-intervenționistă a opiniei publice din metropole. Un alt factor al renunțării la un compromis cu bolșevicii l-a constituit conturarea posibilității unei victorii a rușilor albi, Aliații orientându-se din nou spre susținerea acestora. În martie 1919, Kolceak a început o ofensivă puternică, consiliat de generalul francez Janin, reprezentantul Comandamentului Suprem Interaliat. În sud, Denikin a declanșat la rândul său ofensiva iar în nord-vest, generalul Judenici a reluat înaintarea spre Petrograd. În Letonia, o divizie neregulată germană, condusă de Von der Goltz a respins Armata Roșie³⁵. Dar susținerea Aliaților pentru rușii albi nu a fost consecventă. Președintele american a avansat chiar ideea ca Rusia să fie lăsată

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ J.B. Duroselle, *op.cit.*, p. 39.

³¹ *Ibidem*.

³² *Ibidem*.

³³ *Ibidem*.

³⁴ P. Renouvin, *op.cit.*, p. 172; J.B. Duroselle, *op.cit.*, p. 40.

³⁵ J.B. Duroselle, *op. cit.*, p. 44. Lupta lituanienilor împotriva bolșevicilor, începută în 1919, s-a desfășurat cu ajutorul germanilor până în octombrie același an, când s-a constituit un guvern favorabil Antantei, care a început acțiuni împotriva Germaniei. Sub presiunea Aliaților, trupele germane au evacuat țara, în decembrie 1919.

bolșevicilor, care "se vor îneca singuri când circumstanțele îi vor face pe ruși să fie mai înțelepți"³⁶. Treptat, corpurile expediționare aliate au părăsit Rusia: trupele franceze din Marea Neagră au fost retrase în martie 1919, Odessa a fost evacuată la 3 aprilie, englezii au abandonat Baku și Tiflis în iunie-august iar ultimele contingente americane au plecat la 1 aprilie 1920.

La 26 mai 1919, Franța, Anglia, S.U.A. și Italia i-au adresat lui Kolceack o notă, în care se declarau gata să-l întâlnească, cu condiția ca acesta să recunoască independența Finlandei și Poloniei și să institue un regim democratic. În octombrie 1919, Judenici a fost ajutat în Estonia. Estonienii acceptaseră propunerea de pace a sovietelor bazată pe independența absolută a țării. Negocierile de la Pskov au fost întrerupte de franco-britanici, prin politica blocusului. Ele au fost reluate la 5 decembrie la Yuriev, după eșecul lui Judenici. În noiembrie 1919, L. George a renunțat la finanțarea operațiunii acestuia și l-a sfătuit să negocieze cu Moscova³⁷. În mai 1918, confruntat cu dificultăți, Kolceack s-a retras spre Siberia, după ce a refuzat sfatul Aliatilor de a recunoaște independența Finlandei și Poloniei. În noiembrie a abandonat orașul Omsk, nefiind susținut de cehi care au primit ordin de la guvernul lor să rămână neutrii. La 14 ianuarie 1920, Kolceack a demisionat. Predat bolșevicilor, a fost împușcat la 7 februarie, în timp ce armata sa se retrăgea spre Vladivostok, sub protecția japonezilor.

În toamna anului 1919, Denikin s-a retras la rândul său spre Marea Neagră. Mulți dintre soldații săi au capitulat, alții au fost evacuați în Crimeea. Denikin s-a autoexilat. Ultima acțiune a rușilor albi împotriva bolșevicilor a fost inițiată de generalul Wrangel, în Crimeea. Anglia a refuzat să-l susțină iar Franța l-a ajutat un timp (la 10 august 1920, a recunoscut oficial guvernul său). După încheierea războiului cu Polonia, bolșevicii l-au obligat să se imbarce și să se retragă la Constantinopol. Când a intenționat să reia lupta, Franța nu l-a mai susținut și încetat să-l mai recunoască, la 17 aprilie 1921. Intransigența naționalistă, modul autoritar în care au înțeles să conducă, lipsa coordonării acțiunilor au slăbit șansele de succes ale rușilor albi, care au pierdut și sprijinul Aliatilor. La rândul lor, aceștia nu au avut capacitatea de a formula o politică comună în problema rusă. În primăvara anului 1920, după retragerea trupelor aliate din Rusia, s-a conturat o nouă posibilitate de subminare a regimului bolșevic pe fondul războiului polono-rus³⁸. Dorința liderilor polonezi de a crea o Polonie Mare a dus la conflicte cu germanii, rutenii și rușii. În mai 1919, sovieticii au propus Poloniei pacea, pe baza recunoașterii independenței statale și a angajamentului de a nu depăși linia pe care erau instalați.

În cadrul Conferinței de Pace, Comisia pentru problemele poloneze a fixat limitele teritoriale ale statului polonez. La 8 decembrie 1919, Clemenceau a publicat o declarație care exprima poziția Antantei de fixare a frontierei estice a Polonei pe linia Curzon. Guvernul polonez a respins propunerea de pace a sovietelor și frontiera fixată de Aliți iar la 25 aprilie 1920 a reluat ofensiva împotriva bolșevicilor. După câteva succese inițiale (preluarea Kievului la 6 mai), rușii, conduși de generalii Tuhacevski și Budienny au preluat controlul în Minsk, Vilnius, Grodno, Brest Litovsk și asupra căii ferate Varșovia - Danzing. Puterile Aliate, reunite la conferința de la Spa au adoptat atitudini diferite față de conflictul polono-rus. Anglia s-a pronunțat pentru mediere, considerând Polonia înfrântă. La 12 iulie, lordul Curzon a propus Rusiei încheierea unui armistițiu și retragerea la 50 km est de frontiera stabilită la Conferința de Pace. După retragere, la Londra urma să aibă loc o întâlnire a reprezentanților sovietelor, Poloniei și a statelor baltice. Rusia nu a acceptat medierea britanică și la 17 iulie a cerut Poloniei să trateze direct cu ea³⁹.

Guvernul francez Millerand a sprijinit în schimb planul Foch, de susținere a unei intervenții a statelor limitrofe Rusiei împotriva regimului bolșevic. A fost ultima manifestare a intervenției externe în războiul civil. Ea a venit din partea Franței, probabil cea mai interesată dintre statele occidentale de Europa central-răsăriteană. La 2 iulie 1920, guvernul francez a decis să ajute Polonia prin furnizarea de material de război și trimiterea generalului Weygand la Varșovia, ca și consilier pe lângă Statul Major polonez⁴⁰. Astfel, la 15 august 1920, bătălia Varșoviei a redresat situația Poloniei. Rușii s-au retras și la 25 septembrie au renunțat la condițiile puse inițial, cerând noi negocieri. La 22 octombrie s-au

³⁶ *Ibidem*, p. 40.

³⁷ *Ibidem*, p. 41.

³⁸ În legătură cu războiul ruso-polonez și atitudinea marilor puteri vezi J.B. Duroselle, *op.cit.*, p. 45-46. J. Droz, *op.cit.*, p. 554; P. Renouvin, *op.cit.*, p. 266.

³⁹ J.B. Duroselle, *op.cit.*, p. 46.

⁴⁰ *Ibidem*.

semnat preliminariile păcii prin care Polonia obținea o frontieră la 150 km Est de linia Curzon, prin anexarea de teritorii ucrainene și bielorusă. Tratatul de pace de la Riga, din 21 martie 1921, a recunoscut noua frontieră polono-rusă. Moscova a acceptat cedarea teritorială datorită dificultăților pe care le întâmpina din partea lui Wrangel, în sudul Rusiei.

Din eșecul politicii de antrenare a statelor limitrofe Rusiei într-un conflict antibolșevic, Londra și Parisul au tras concluzii diferite. Guvernul britanic confruntat cu o criză economică în vara anului 1920, a văzut în Rusia o piață de desfacere pentru cărbunele și produsele industriale britanice. La 16 martie 1921, Londra a obținut încheierea unui acord, care a deschis porturile sovietice navelor britanice și care a autorizat firmele engleze să facă comerț în Rusia. Guvernul sovietic s-a angajat să nu pună obstacole legăturilor comerciale cu Anglia⁴¹. Guvernul francez s-a orientat în schimb spre strângerea relațiilor cu statele din Europa Centrală, în special cu Polonia. La 19 februarie 1921, cele două state au semnat un acord politic și o convenție militară. În cazul unei agresiuni germane sau al unui nou război ruso-polonez, Franța se angaja să ofere Poloniei asistență militară și personal tehnic, fără să-i acorde însă ajutor militar direct. Cele două orientări, britanică și franceză, ilustrau o nouă manifestare a divergențelor între puterile occidentale în problema Europei centrale și orientale.

În 1920, s-a pus capăt politicii de intervenție a Puterilor Aliate și Asociate în războiul civil din Rusia, în condițiile consolidării noului regim bolșevic, a normalizării situației din Europa și a diminuării fluxului revoluționar. Revoluția bolșevică și în prelungirea acesteia războiul civil au avut un impact fundamental asupra evoluțiilor politice de la finalul Primului Război mondial. Percepând semnificația acestora, marile puteri s-au implicat în derularea evenimentelor. Germania a căutat să profite de pe urma pacifismului regimului bolșevic sau a sentimentelor naționaliste ale popoarelor neruse. Aliații și S.U.A. au încercat să folosească nemulțumirea opoziției antibolșevice față de pacea separată și să evite o apropiere ruso-germană. După înfrângerea Germaniei au promovat politica de intervenție în războiul civil împotriva comunistilor, interesați printre altele să împiedice extinderea revoluției în afara granițelor ruse.

Desfășurată sub diferite forme, intervenția a fost limitată de necorelarea acțiunilor marilor puteri, care au apreciat diferit evenimentele din Rusia, de inconsecvența conducerii acestei intervenții⁴², de impactul pe care l-a creat asupra opiniei publice din țările implicate, de divizarea opoziției antibolșevice. Intervenția statelor occidentale în războiul civil din Rusia a împiedecat extinderea revoluției în Europa, obligându-i pe bolșevici să treacă la defensivă iar apoi să renunțe la "revoluția mondială" în favoarea "socialismului într-o singură țară". Pe de altă parte, intervenția a consolidat regimul comunist și i-a prezentat pe bolșevici ca apărători ai tradițiilor ruse, ca salvatori ai pământului natal împotriva invaziei străine, sprijinită de complicii din țară, care nu putea fi decât inamicii poporului, latură pe care Lenin a exploatat-o ulterior.

CRINA DIACONU

RUSSIA 1917-1921: REVOLUTION, CIVIL WAR AND EXTERNAL INTERVENTION (Abstract)

The First World War determined spectacular mutation in the political European system, which marked the whole history of the XXth Century. In Russia, the disastrous evolution of the war deeply influenced the crisis of the autocratic czarist regime and created the conditions for ascending to the power of the communists. After the Bolshevik revolution from October 25/November 7, 1917, the extension of the communist authority in the whole Russia realized through a civil war, which lasted until 1921, The Bolsheviks faced the opposition and the army resistance of the white Russians divided in three great force groups: in Siberia, in Omsk, under the leadership of Kolceak admiral, in the South of Russia, under the command of Denikin general, and in the Nord-West of the country, under the authority of Judenici general.

The Russian revolution and the followed civil war knew in their development an external intervention, determined by the interests of the states, which were implied in the conflict and by the

⁴¹ P. Renouvin, *op.cit.*, p. 268.

⁴² F. Furet, *Trecutul unei iluzii eseu despre ideea comunistă*, București, 1996, p. 90. Autorul vorbește de o „bipolarizare” a Europei la sfârșitul Primului Război mondial.

redefinition of the force rapports on the international political stage after 1918. Directly influenced by the situation from Russia in 1917, Germany looked for exploiting it in its own interests. By its actions, Germany practically contributed to the communist revolution. Knowing Lenin's view and his comrades' for making an immediate peace, Berlin activated for stimulating and supporting it by creating new situations which should make impossible the continuation of the war by Russia. The German government's handing referred to maintaining subversive actions, to support the revolutionary elements and to stimulation the nationalist and separated groups from Russia. So, the Germans facilitated Lenin's coming back to Russia in 1917, and the Bolshevik Party, not having material ways, got funds from Berlin. These contributed to the consolidation and the organization of the extremist group, to the extension of the political base of the Communist Party, firstly reduced, or to the support of the Bolshevik press. Besides the financial support, German also gave military help to the communists, such as: military chancellors, ammunition, and industrial expertise for the construction of the new war factories. Since November 1917, the Germans' subversive actions pointed to the support of the separated and nationalist tends from Russia, for getting down the authority of the Bolsheviks and for hurrying up the ending of the war.

The separated peace of Russia inaugurated a new form of implication of the Allies and of the U.S.A. in the events from this country, named the political of intervention, which knew more periods and ways of action.

At the beginning of 1918, Lenin admitted to collaborate with the U.S.A. and with the Allies, declaring himself ready to discuss the ways of a Siberian expedition, being afraid of a German intervention in the civil war for supporting the white Russians. Some members of the occidental diplomatic missions in Russia pronounced themselves for negotiations with the Bolshevik government but their opinion was not accepted by the decision groups from the countries that they represented and who considered that the negotiations implied the facto recognition of the soviet power.

The beginning of the anti Bolshevik struggle by the white Russians determined the orientation of the occidental powers to support them. Since March 1919 till the spring of 1920, the U.S.A. and the Allies participated with military forces in Russia supporting anti communist actions. After four years of war, their intervention was contested by the internal public opinion and the occidental powers were obliged to take back their troops landed in Russia and to limit their actions to the support of the three opposition groups. A last trying of the great powers for undermining the communist regime was to encourage an intervention of the border states of Russia, during the war between Poland and Russia (1920-1921). This failed in the condition of consolidation of the communist regime, of inconsequence of the Allies, and of the border states' refuse of being implied in a war against Russia.

In 1920, the Allies and the U.S.A. put end to their policy of intervention in the civil war from Russia, in the conditions of the stabilization of European situation and of decreasing of the revolutionary acts.

Developed in different forms, the intervention was limited because of misunderstanding of the actions of the great powers that differently appreciated the events from Russia, by the inconsequence of the leadership of this intervention, by the impact, which this created upon the public opinion from the West European countries, by the division of the anti communist Russian opposition. The great powers' intervention put obstacles to the extension of the revolution in Europe, obliging the communists to go back and to give up "the world revolution" for "the socialism in a single country". On the other way, the intervention strengthened the communist regime from Moscow and presented the Bolsheviks as the defenders of the Russian traditions.